

Sáu Điều Quan Trọng: hướng dẫn dành cho gia đình

Nghiên cứu đã chỉ ra rằng có sáu thành phần quan trọng góp phần đọc thành công ở giai đoạn ban đầu. Vì tầm quan trọng của những thành phần này nên chúng được gọi là 'Sáu Điều Quan Trọng': ngôn ngữ nói, nhận thức âm vị học, âm học, từ vựng, sự trôi chảy và khả năng hiểu. Trong những năm đầu đi học, các bài học về đọc viết sẽ kết hợp với Sáu Điều Quan Trọng.

Ngôn ngữ nói

Ngôn ngữ nói đóng góp như thế nào vào thành công của kỹ năng đọc?

Ngôn ngữ nói là nền tảng của tất cả các kỹ năng đọc viết. Nếu trẻ trải nghiệm ngôn ngữ nói phong phú khi còn nhỏ bằng cách nói chuyện và lắng nghe người lớn và những trẻ khác, thì trẻ sẽ có một 'ngân hàng' lớn từ vựng nói, những từ mà trẻ hiểu được khi sử dụng trong giao tiếp nói (xem phần [Từ vựng](#) phía dưới).

Trẻ sẽ nghe và tham gia chơi chữ, ghép vần và nhận biết các âm của Tiếng Anh (xem phần [Nhận thức âm vị học](#) phía dưới). Trẻ sẽ làm quen với nhiều kiểu câu khác nhau và hiểu cách ngôn ngữ có thể thay đổi trong các tình huống khác nhau (xem phần [Sự trôi chảy](#) phía dưới). Trẻ hiểu rằng từ có ý nghĩa và chúng ta sử dụng ngôn ngữ để truyền đạt thông tin, ý tưởng, cảm xúc và suy nghĩ (xem phần [Khả năng hiểu](#) phía dưới).

Bố mẹ có thể làm gì khi ở nhà để khuyến khích ngôn ngữ nói ở trẻ?

Bố mẹ có thể hỗ trợ trẻ phát triển ngôn ngữ nói bằng cách tạo nhiều cơ hội cho trẻ nghe và nói với nhiều mục đích khác nhau.

Dưới đây là một số cách thức tốt nhất mà bố mẹ có thể áp dụng để khuyến khích ngôn ngữ nói ở trẻ:

- Nói chuyện với con và lắng nghe có phản ứng. Hỏi và trả lời câu hỏi.
- Đọc to cho con nghe ít nhất một lần mỗi ngày. Những cuốn sách hay giúp trẻ tiếp xúc với những từ vựng và cấu trúc câu mà chúng sẽ không nghe thấy trong các tình huống hàng ngày. Nghiên cứu đã chỉ ra rằng đọc to cho trẻ nghe là một yếu tố chính dẫn đến thành công của việc học đọc ở trường.
- Nói về những cuốn sách mà bạn đã đọc to với con. Hỏi con về các nhân vật, cốt truyện hoặc bối cảnh; các chủ đề và ý tưởng của cuốn sách; các chủ đề mà con muốn đọc hoặc tìm hiểu thêm nhờ việc đọc to.

Bạn sẽ tìm thấy nhiều gợi ý hơn về những điều mà bố mẹ có thể làm để hỗ trợ phát triển ngôn ngữ nói trong phần Dành cho gia đình ở Trung tâm Đọc Viết.

Từ vựng

Từ vựng đóng góp như thế nào vào thành công của kỹ năng đọc?

Khi trẻ có vốn từ vựng 'nói' nhiều, nghĩa là trẻ sử dụng và hiểu nhiều từ khác nhau, trẻ sẽ có khả năng nhận biết và hiểu những từ đó khi bắt gặp trong khi đọc.

Các từ có thể được chia thành ba nhóm, đôi khi được gọi là 'Bậc'.

Từ vựng Bậc 1 là những từ được sử dụng thường xuyên nhất khi nói và viết; các từ như *cái*, *và*, *đã*, *vài* và những từ dùng 'hàng ngày' như *chó*, *hạnh phúc*, *chơi*, *đi*. Những từ này còn được gọi là 'từ thường xuất hiện' hoặc 'từ thông dụng' bởi vì người đọc sẽ gặp chúng trong rất nhiều văn bản khác nhau và cần có thể nhận ra chúng một cách tự động, bằng mắt. Nhiều từ Bậc 1 không thể 'phát âm', cách viết của chúng không tương ứng trực tiếp với cách đọc chúng; ví dụ, **was** được phát âm là /**wɒz**/, đây là một lý do khác các từ đó cần được học 'bằng mắt'.

Từ vựng Bậc 2 và Bậc 3 chứa các từ phức tạp hơn và dành riêng theo chủ đề. Trẻ em nghe nhiều từ được sử dụng trong cuộc nói chuyện và thông qua các quyển sách được đọc cho nghe sẽ có khả năng hiểu những từ đó tốt hơn khi trẻ bắt đầu đọc các từ đó trong sách.

Bố mẹ có thể làm gì ở nhà để hỗ trợ việc học từ vựng của trẻ?

Đối với ngôn ngữ nói, bố mẹ có thể hỗ trợ con học từ vựng tốt nhất bằng cách khuyến khích con nói và nghe với nhiều mục đích khác nhau và thường xuyên đọc to các từ đó cho con nghe. Trẻ học từ mới bằng cách nghe các từ được sử dụng nhiều lần một cách có ý nghĩa và được khuyến khích sử dụng từ mới trong khi nói chuyện. Các cách khác để hỗ trợ việc học từ vựng bao gồm:

- Có thể 'nhận biết từ' khi bạn đọc to. Một trong những nơi tốt nhất để trẻ nghe những từ mới được sử dụng có ý nghĩa là trong các tác phẩm văn học dành cho thiếu nhi. Nhận xét về những từ bạn biết là từ mới đối với con bạn. Các từ đó nói như thế nào, có nghĩa là gì, chúng gợi cho bạn về điều gì?
- Để con bạn trở thành 'thám tử từ vựng' khi ra ngoài và về. Chú ý những từ mới và thú vị trên các biển báo đường phố, ở sở thú hoặc viện bảo tàng, trên thực đơn hoặc trên các cuốn sách nhỏ.
- Sử dụng vốn từ vựng rộng khi nói chuyện với con bạn. Khuyến khích trẻ hỏi nghĩa của những từ không quen thuộc và sử dụng từ mới trong giao tiếp bằng lời nói của trẻ.

Nhận thức âm vị học

Nhận thức âm vị học đóng góp như thế nào vào thành công của kỹ năng đọc?

Nhận thức âm vị học là khả năng nghe được âm thanh bên trong ngôn ngữ. Trẻ có nhận thức âm vị học tốt có thể nghe:

- từ và khoảng cách giữa các từ trong ngôn ngữ
- âm tiết (một đơn vị phát âm với một nguyên âm, **cat** có một âm tiết, **water** có hai âm tiết)
- vần (hai hoặc nhiều từ có âm kết thúc giống nhau, **ring, sing, thing**)
- lặp lại âm đầu (hai hoặc nhiều từ có cùng âm đầu, **Peter Piper picked a peck of pickled peppers**)
- âm vị (âm thanh riêng lẻ trong một từ, **dog** có ba âm vị, **d-o-g**).

Có thể nghe hoặc 'tách biệt' những âm thanh này giúp trẻ có nền tảng để học cách vận dụng âm thanh của câu và từ khi trẻ học đọc và đánh vần.

Bố mẹ có thể làm gì ở nhà để khuyến khích trẻ nhận thức âm vị học?

- Đọc to sách hoặc bài thơ với các từ bắt vần ở cuối dòng hoặc câu. Cho phép trẻ tham gia và dự đoán từ có vần tiếp theo.
- Nghe và vỗ tay với các âm tiết của từ quen thuộc và từ mới, ví dụ như **jump-ing, wa-ter, ha-ppi-ness, fab-u-lous**.
- Hát các bài hát, đọc những bài thơ ca mẫu giáo, ca dao, câu đố, bài thơ ngô nghê, các câu lú lỏi và câu nói đùa.

Âm học

Âm học đóng góp như thế nào vào thành công của kỹ năng đọc?

Âm học được xây dựng dựa trên nhận thức âm vị học. Trong các giờ học âm học ở trường, trẻ em học cách kết nối âm thanh hoặc âm vị với chữ cái trong bảng chữ cái hoặc nhóm chữ cái được dùng để biểu đạt. Tìm hiểu thêm về âm học trong Hướng dẫn dành cho gia đình ở phần Dành cho gia đình của Trung tâm.

Phụ huynh có thể làm gì ở nhà để hỗ trợ việc học âm học của trẻ?

- Dạy trẻ viết tên của mình. Viết hoa chữ cái đầu và viết thường các chữ cái còn lại. Viết chữ cái đó ra cho trẻ và để trẻ tìm theo, sao chép, tạo chữ đó từ bột nặn hoặc vẽ trên cát.
- Chỉ ra các từ và chữ cái khi đọc cùng nhau. **‘There’s the letter M, it says mmm for Mummy. Can you see the S that says sss for Sam?’**
- Khuyến khích trẻ tìm các chữ cái trong tên của trẻ hoặc tên của các thành viên trong gia đình và ở những nơi khác như sách, bảng hiệu, bao bì sản phẩm và cửa sổ cửa hàng.
- Chỉ ra các phong chữ khác nhau, các cách khác nhau để viết cùng một chữ cái, khi đọc và trong môi trường xung quanh bạn.

Sự trôi chảy

Sự trôi chảy đóng góp như thế nào vào thành công của kỹ năng đọc?

Sự trôi chảy khi đọc giúp trẻ đọc dễ dàng. Khi đọc to, sự trôi chảy bị ảnh hưởng bởi độ chính xác, tốc độ và sự diễn đạt. Để giúp trẻ luyện đọc thành thạo trong những năm đầu đi học, giáo viên thường yêu cầu trẻ đọc to những cuốn sách quen thuộc hoặc dễ đọc hơn. Điều này giúp trẻ đọc một cách tự tin vì trẻ nhận ra các từ một cách tự động và chính xác, đọc với tốc độ nghe giống ngôn ngữ nói hơn và sử dụng nhiều cách diễn đạt, ngữ điệu, ngắt nghỉ và nhịp điệu.

Sự trôi chảy làm cho việc đọc bằng thành tiếng trở nên sinh động hơn và cho phép thông điệp của tác giả được truyền đạt rõ ràng hơn. Khả năng đọc trôi chảy mang lại cho độc giả nhỏ tuổi sự tự tin vào khả năng của bản thân khi đọc và giúp trẻ hứng thú, có động lực và thích đọc sách.

Bố mẹ có thể làm gì ở nhà để khuyến khích trẻ đọc trôi chảy?

Điều tốt nhất mà bố mẹ có thể làm để khuyến khích trẻ đọc trôi chảy khi ở nhà là làm mẫu.

- Đọc đi đọc lại những cuốn sách yêu thích.
- Đọc to biểu đạt cảm xúc bằng Tiếng Anh hoặc ngôn ngữ đầu tiên của bạn.
- Tạo ra hiệu ứng âm thanh khi đọc.
- Sử dụng các giọng nói khác nhau để biểu thị các nhân vật và người kể chuyện.
- Thay đổi âm lượng, giọng đọc và tốc độ đọc khi bạn đọc các phần khác nhau của một cuốn sách; có thể chậm lại ở tình tiết gây sợ hãi hoặc tăng tốc ở tình tiết gây căng thẳng.
- Hãy vui vẻ và tận hưởng và con bạn cũng sẽ thích.
- Cùng con bạn nghe sách âm thanh. Nhiều sách dành cho trẻ em có thể được tải xuống dưới dạng âm thanh từ thư viện địa phương của bạn.

Khả năng hiểu

Khả năng hiểu đóng góp như thế nào vào thành công của kỹ năng đọc?

Khả năng hiểu hoặc hiểu những gì chúng ta đọc là toàn bộ mục đích của việc đọc. (Xem phần Âm học: hướng dẫn dành cho gia đình để biết sơ đồ giải thích quá trình đọc.) Người đọc tốt hiểu theo nhiều cách khác nhau tùy thuộc vào cuốn sách, bài báo hoặc trang mạng mà họ đang đọc. Một số cách mà người đọc hiểu bao gồm:

- dự đoán trước khi đọc và trong khi đọc
- tạo kết nối giữa nội dung đang đọc và những trải nghiệm trong quá khứ của người đọc về sách, cuộc sống và thế giới
- đặt câu hỏi về những nội dung đang đọc. Nhân vật này sẽ làm gì trong tình huống này? Tại sao nhân vật đó lại làm như vậy?
- theo dõi ý nghĩa, kiểm tra các dự đoán, xác nhận các dự đoán, sửa chữa các dự đoán, dự đoán lại và đọc lại
- tạo ra một bản tóm tắt trong đầu về các phần chính của câu chuyện hoặc thông tin
- tạo ra một bức tranh trong đầu về các nhân vật, bối cảnh
- suy luận, diễn giải và đọc 'giữa các dòng' (hiểu ẩn ý)
- xem xét mục đích văn bản. Tại sao tác giả lại viết cuốn sách này? Tác giả định cho tôi phản hồi thế nào về bài viết này?

Bố mẹ có thể làm gì ở nhà để khuyến khích khả năng hiểu của trẻ?

Để giúp trẻ hiểu rằng mục đích của việc đọc là tìm ra ý nghĩa, hãy đọc cùng trẻ với nhiều mục đích khác nhau, sau đó thảo luận và suy ngẫm về những điều bạn đọc cùng nhau. Khả năng hiểu không nên bị ép buộc, nên đến một cách tự nhiên từ việc đọc.

- Chia sẻ phản hồi của bạn về một cuốn sách đã đọc cùng với con bạn, ví dụ như: Bố/Mẹ thích phần mà ... Con thích phần nào? Bố/Mẹ đã rất ngạc nhiên khi... Điều gì đã làm con ngạc nhiên?
- Nói về những cuốn sách hoặc trải nghiệm khác mà bạn nhớ đến khi đọc to. Bạn có thể nói: Phần này giống như cuốn sách khác mà chúng ta đã đọc ... Phần đó của câu chuyện khiến bố/mẹ nhớ lại khi chúng ta đến thăm Bà và ...
- Tạm dừng và dự đoán ở những điểm thú vị trong một câu chuyện, khi đọc to, ví dụ như:Ồ, đó là một tình huống thú vị. Không biết bây giờ nhân vật sẽ làm gì nhỉ? Con nghĩ nhân vật đó hiện đang cảm thấy thế nào? Điều gì có thể xảy ra tiếp theo?
- Kể lại những câu chuyện đã đọc cho nhau nghe. Biến các câu chuyện trở thành một phần của trò chơi bằng cách sử dụng trang phục, búp bê hoặc tượng nhỏ, bức vẽ và đồ chơi, chơi cát hoặc chơi bột.

Nguồn thông tin

Cairney, T. (28 November, 2020). Literacy families and learning, Blogspot. (<http://trevorcairney.blogspot.com/>)

Anderson, R. Hiebert, E. Scott, J. and Wilkinson, L. (1985). *Becoming a nation of readers: The Report of the Commission on Reading*, US Department of Education

Hayes, DP. and Ahrens, MG. (1988). 'Vocabulary simplification for children: A special case of "motherese?"' *Journal of Child Language*, 15: 395–410.